

De Koerier

van

[2012] nr. 53

Brabants Heem

Brabants Heem van vrijwilligers, voor vrijwilligers

RAAD VAN AANGESLOTENEN

De bijeenkomst van de Raad van Aangesloten Kringen vindt in het najaar plaats op donderdag 22 november 2012 in West-Brabant. De besturen worden verwacht in De Schakel in Gilze-Centrum (dicht bij de rijksweg). Het bestuur van Brabants Heem zal bezien of om en om (West- en Oost-Brabant) het aantal deelnemers doet toenemen.

2 Brabants Heem heeft als nieuwe erfgoedorganisaties of heemkundekringen twee nieuwe leden geaccepteerd: de heemkundekring De Rips (bij Gemert) en de stichting 'Wie wat bewaart, heeft wat'. De laatste presenteerde zichzelf en zijn werkzaamheden in de bijeenkomst van de Raad van Aangeslotenen op donderdag 26 april 2011 in Oirschot.

Met deze twee is het aantal aangesloten kringen op 125 gekomen (met een achterban van ruim 30.000 mensen). Brabants Heem is een stichting maar opereert in de praktijk als een vereniging. Op democratische wijze worden alle belangrijke besluiten onderworpen aan de goedkeuring van de Raad van Aangeslotenen, die tweemaal per jaar bijeenkomt.

WAAR HEBT U BEHOEFTE AAN?

Aan de heemkundekringen en historische verenigingen van Noord-Brabant De Mastboom-Brosens Stichting heeft in het kader van het Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant subsidie verleend om vertalingen te maken van West-Brabantse oorkondeteksten.

Hoewel de oudste West-Brabantse oorkonden tot 1312 in druk gepubliceerd zijn in het tweede deel van het Oorkondenboek van Noord-Brabant, blijven deze voor vele onderzoekers moeilijk toegankelijk. Het merendeel van de teksten is namelijk in het Latijn, met rechtshistorisch jargon. Ook de regesten bieden vaak niet meer dan een aanknopingspunt, omdat daarin slechts een beknopte samenvatting staat van de Latijnse tekst.

Daardoor gaat veel interessante informatie aan onderzoekers voorbij. Een vertaalproject is de aangewezen weg om in deze lacune te voorzien.

In dit project worden ca. 50 sleutelteksten uit het tweede deel van het Oorkondenboek van Noord-Brabant geselecteerd voor vertaling. De selectie ligt in handen van een projectgroep, die daarbij graag gebruik maakt van de inbreng van de heemkundekringen en historische verenigingen.

De projectgroep bestaat uit drs. Yolande Kortlever, stadshistoricus van Bergen op Zoom bij Het Markiezenhof Historisch Centrum Bergen op Zoom, drs. Joss Hopstaken, teamleider bij het Gemeentearchief en -museum Roosendaal, drs. Frans Gooskens, voorzitter van de redactiecommissie van 'De Oranjeboom', Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda, en dr. Geertrui Van Synghel, bewerkster van het Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant en projectleider van het vertaalproject.

De vertalingen worden gemaakt door Geertrui Van Synghel. Indien er belangstelling is voor het meewerken aan vertalingen, dan worden speciaal daarvoor Latijnse teksten geselecteerd. Alle vertalingen worden online aangeboden in open access op de website van het Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant, www.donb.nl.

De projectgroep legt hierbij twee vragen aan U voor:

1. welke oorkonden uit het tweede deel van het Oorkondenboek van Noord-Brabant komen volgens U in aanmerking voor vertaling?
2. wie heeft belangstelling voor het maken van vertalingen?

Graag ontvang ik uw reacties via email, geertrui.van.synghel@huygens.knaw.nl.

U kunt mij ook telefonisch bereiken via: 073.5516647 of 06.26814726.

Hartelijk dank bij voorbaat,

Dr. Geertrui Van Synghel

Bewerkster van het Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant en projectleider van het vertaalproject

CURSUS REGIONALE GESCHIEDENIS

bij de leerstoel 'Cultuur in Brabant' in najaar 2012

De cursus 'Regionale geschiedenis in Brabant: een verkenning' van de leerstoel 'Cultuur in Brabant' vindt het komende najaar opnieuw plaats, nu voor het eerst in het kader van de Brabant Academie, kenniscentrum voor erfgoed.

De reeks van veertien hoorcolleges begint op woensdag 5 september en eindigt op 12 december met een excursie. De colleges vinden plaats tussen 14.45 en 16.30 u en worden gegeven door drs. Jan van Oudheusden en prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld. Prof. dr. Jos Swanenberg verzorgt een gastcollege.

Deze cursus staat open voor studenten van Tilburg University, mensen uit de archief- en museumwereld, studenten van de Open Universiteit en heemkundigen. Voor medewerkers van musea en archieven en voor leden van heemkundekringen is de cursus gratis, behoudens de aanschaf van het boek van Jan van Oudheusden, Verhalen van Brabant. Geschiedenis en erfgoed in tien tijdvakken (Zwolle: Waanders Uitgevers, 2011 Prijs: € 24,95.) en kopieerkosten van aanvullende literatuur (circa € 5). Ook niet-UvT-studenten zijn dus van harte welkom, mits zij de hele cursus volgen en actief deelnemen in het lezen en bespreken van de literatuur.

Het hoorcollege behelst een inleiding in de bestudering van het verleden van de regio en de regionale volkscultuur. Centraal staat de wisselwerking tussen de beeldvorming over het Brabantse verleden en de vormgeving van de hedendaagse Brabantse identiteit.

De cursus vindt plaats in lokaal DZ10: Dante Building, begane grond, lokaal 10.

Inschrijving voor de cursus is vanaf heden tot 1 september as. mogelijk per e-mail.

Prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld, Tilburg University, Department of Sociology, Prisma Building (Gebouw P) kamer 1.174a, Postbus 90153, 5000 LE Tilburg, tel. 013 4662283, e mail a.j.a.bijsterveld@uvt.nl. Privéadres Prof. Dondersstraat 77, 5017 HJ Tilburg, tel. 013-5821905.

OPROEP KANDIDATEN KNIPPENBERGPRIJS

Het bestuur van de Stichting Knippenbergprijs roept erfgoedinstellingen en -deskundigen op tot het voordragen van kandidaten voor de Knippenberg-

prijs 2012. Dat kunnen ofwel succesvolle projecten zijn, ofwel personen met grote verdiensten op het gebied van het voor dit jaar gekozen thema. De prijs bestaat uit de bronzen Knippenbergpenning en een geldbedrag van € 1000 dat beschikbaar wordt gesteld door de Stichting Brabants Heem.

Deze prijs, een initiatief van de Stichting Brabants Heem, de Leerstoel Cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg, de Historische Vereniging Brabant, het Noordbrabants Museum, het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Erfgoed Brabant, werd in 2007 ingesteld voor personen of organisaties die zich verdienstelijk maken op de terreinen waarvoor Drs. Willy Knippenberg (1910-2005) zich gedurende zijn lange leven heeft ingezet: heemkunde, volkskunde, geschiedenis, archeologie, numismatiek, biologie en ecologie. Om voor de prijs in aanmerking te komen is het een voorwaarde dat de veelzijdigheid van de naamgever van deze prijs ook in de nominatie wordt aangetroffen. Criteria als een vakgrensoverschrijdende aanpak, bovenlokale benadering, gerichtheid op een breed publiek en een educatief karakter wegen dan ook zwaar in de beoordeling.

Jaarlijks stelt het bestuur vast binnen welke thematiek aanmeldingen kunnen worden ingezonden. Voor 2012 is dat het thema archeologie.

Het archeologisch bodemarchief is een belangrijke bron voor de kennis van onze geschiedenis en voor grote delen van die geschiedenis zelfs de enige bron. In de Brabantse bodem zit informatie verborgen over de bewoningsgeschiedenis, die bij verstoring onherstelbaar verloren gaat. Het is belangrijk dat de samenleving zorg draagt voor het behoud van het archeologisch bodemarchief. In Brabant is een groot aantal organisaties actief in de archeologie en in de archeologische monumentenzorg. Deze organisaties, actieve (amateur)-archeologen en de onderzoeksprojecten die ze hebben uitgevoerd, komen in aanmerking voor de Knippenbergprijs 2012. Door de keuze voor het thema archeologie wil het bestuur van de Knippenbergprijs het belang van dit thema onderstrepen.

Het bestuur doet een beroep op relevante instellingen en erfgoeddeskundigen om voor 1 september a.s. succesvolle projecten of personen met grote verdiensten op dit gebied als kandidaten voor de prijs voor te dragen. Een voorwaarde bij projecten is wel dat ze op 30 augustus 2012 zijn afgerond zodat de effecten en publieksrespons meetbaar zijn. Meer informatie over de prijs en de voorwaarden staat op de website van de Stichting: www.knippenbergpenning.nl.

De voordrachten worden beoordeeld door een jury onder voorzitterschap van Jan van Laarhoven, lid van het bestuur van de Stichting Knippenbergprijs.. De jury voor dit jaar bestaat verder uit: Liesbeth Theunissen, senior onderzoeker bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Tonnie van der Rijdt, voorzitter van de AWN, vereniging van vrijwilligers in de archeologie, en

André Veldhausz, bestuurslid Brabants Heem, verantwoordelijk voor archeologie.

De prijswinnaar wordt bekend gemaakt tijdens een feestelijke bijeenkomst op zaterdag 10 november 2012. Deze uitreiking wordt door het bestuur van de Stichting Knippenbergprijs georganiseerd samen de Stichting Langstraatspoorbruggen, de winnaar van 2011.

Voordrachten van kandidaten kunnen schriftelijk worden ingediend. Een aanmeldingsformulier kan worden ingeladen via de website van de Stichting. Ik verzoek u vriendelijk bij aanmelding ook daadwerkelijk deze formulieren te gebruiken.

Graag wacht de jury van de Stichting Knippenbergprijs uw voordrachten af. Met hartelijke groet,

Prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld (voorzitter)

De Knippenbergprijs 2012 met als thema 'archeologie in Noord-Brabant' wordt uitgereikt aan de winnaar van de genomineerden op zaterdag 10 november 2012 in Den Bosch. Gastheer is de winnaar van 2011 de stichting Langstraatspoorbruggen. Nader bericht over plaats en tijd volgt. (let op: eerst was 17 november voorzien. Deze datum is op verzoek van de stichting Langstraatspoorbruggen gewijzigd in 10 november).

BOEREN DIE ZICHZELF TE KORT DEDEN

Onder deze werktitel vindt een onderzoek plaats naar een onderwerp waar in Nederland nog een groot taboe op rust: het verhoogde zelfmoordrisico van boeren. In het buitenland zijn daar duidelijke cijfers en gegevens over, in Nederland kunnen we alleen maar gissen. Het onderzoek zal worden uitgevoerd door mr.dr. Lizzy van Leeuwen m.m.v. Rosanne Schuurmans, bac. Uiteraard zullen alle gegevens vanwege de gevoeligheid met de uiterste zorg en discretie behandeld worden.

Het suïciderisico blijkt in alle landen bij agrariërs groter dan bij andere bevolkingsgroepen. Niet alleen de cultuurhistorische achtergrond is dan belangrijk, maar duidelijkheid en betere bespreekbaarheid kan ook leiden tot preventie.

Het gaat erom inzicht te verkrijgen in de 'achterkant' van de agrarische geschiedenis vanaf ongeveer 1900. Zijn de oorzaken te zoeken bij economische spanningen (landbouwcrises; herstructurering), bij de geslotenheid van veel agrarische gemeenschappen, bij religieuze overtuigingen en restricties, met de culturele afstand tussen platteland en stad? Veel volksverhalen en sagen in Nederland behandelen het thema van de boerenzelfmoord en kapselen het taboe als het ware in.

Wie de geschiedenis of vertellingen van dergelijke gevallen kent, zou contact op moeten nemen met rschuurmans@atlascontact.nl

De onderzoekers willen graag toegang krijgen tot zegslieden of andere bronnen. Ze zullen hun bevindingen per regio gaan ordenen. Vanwege het geringe materiaal op dit moeilijke gebied, wordt de medewerking van de kringen erg op prijs gesteld.

Uiteraard blijven bij publicatie de getroffen families anoniem en indien gewenst kan dat ook gelden voor de dorpen waar zich een dergelijk drama heeft afgespeeld

MONUMENTEN

De zorg voor monumenten is geen rustig bezit meer, zo die dat ooit geweest is. Door decentralisatie en een reeks elkaar opvolgende wijzigingen in wet- en regelgeving wordt het behoud van erfgoed niet altijd gemakkelijker gemaakt. De liberalisering als gevolg van de wet Momo (modernisering monumentenzorg) schiet soms gevaarlijk door waardoor de kans bestaat dat bij verbouwingen waardevolle zaken verloren gaan. Een vergunning bij verbouwing is immers niet in alle gevallen nodig.

Anderzijds zijn er ook hoopgevende ontwikkelingen. Waren het vroeger een

hand vol notabelen die zich bekommerden om het teloorgaan van erfgoed, nu wordt de noodzaak van bescherming ervan in bredere lagen van de bevolking ingezien. Ik denk hierbij aan heemkundekringen en erfgoedorganisaties die zich ieder op hun eigen terrein van specialisatie actief inzetten. Ook de criteria waaraan monumenten moeten voldoen om een beschermde status te verkrijgen zijn uitgebreider dan vroeger het geval was. Werd er destijds beoordeeld op esthetische en cultuurhistorische waarde, nu herleid men uit de cultuurhistorische ook de sociaal-historische waarde. Zie geplande wijken gebouwd in het interbellum. Veel voorbeelden zijn er aan te wijzen van “complete” woonwijken, in eenzelfde eenheidsstijl gebouwd (Amsterdamse school, de Stijl), gecompleteerd met de kerk, scholen, het parochiehuis een klooster. Veelal een fraai vormgegeven ensemble met veel groen ertussen. Hier wordt de waarde niet bepaald door ouderdom, maar vooral door het harmonieuze architectonische - en planologische concept. Hier is kwaliteit in te herkennen.

Een mooi voorbeeld hiervan is de wijk Armhoefse Akkers in Tilburg. Deze wijk in Tilburg is een fraai voorbeeld van stedenbouwkundige aanleg van de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Hier betreft het een wijk met o.a. mooie villa's en middenstandswoningen, gelegen aan wat toen een invalsweg vanuit Den Bosch was. Door zijn ligging is de Sacramentskerk ter plaatse sterk beeldbepalend. Een schepping van de architect Marinus van Beek. Helaas is de spits wegens bouwvalligheid enkele jaren geleden reeds verwijderd. Dit is herstelbaar. Er waren plannen deze kerk te slopen en er appartementen te bouwen. Dit zou een ernstige aantasting betekenen van het straatbeeld over een groot gebied. Wie zich vanuit het centrum van Tilburg richting Den Bosch begeeft, ziet al van ver af de fraaie contouren van het westwerk van de Sacramentskerk.

Dat deze kerk er nog staat is de verdienste van de werkgroep monumenten van Heemkunde-kring “Tilborch”. Zij het na grote inspanningen. En de perikelen zijn nog niet voorbij. Maar er gloort in ieder geval hoop. Toen bekend werd dat het Bisdom Den Bosch de kerk verkocht had voor sloop heeft de werkgroep monumenten dit kunnen verhinderen door een verzoek bij het rijk in te dienen onderhavig object op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. Na acht jaar is in een procedure bij de Raad van State dit verzoek afgewezen. Het betekent wel winst dat tijdens de procedure het gebouw beschermd was. Echter in de tussenliggende jaren hebben de heemkundigen niet stil gezeten. De gemeenteraad is nu toch overtuigd geraakt van de culturele waarde van de Sacramentskerk. In eerste instantie argumenteerde de gemeente Tilburg dat er reeds een kerk uit dezelfde periode (parochie Maria Margareta Alacogue) op de monumentenlijst staat. Een redenering die mij bevreedt: deze kerk is in een volstrekt andere bouwstijl opgetrokken. De beschermde kerk kenmerkt zich door Byzantijnse trekken, terwijl de Sacramentskerk gotise-

rend is. Met spanning wachten we nu op een nieuw herbestemmingsplan van het bisdom. Uit de verontrustende publicatie in het Brabants Dagblad van 23 april j.l. over de zorgwekkende financiële situatie van het bisdom kunnen we weinig hoop putten. Een vergelijking kunnen we maken met de Sint Jozefkerk in Kaatsheuvel. Deze kerk is gebouwd in 1935-1936 naar een ontwerp van C.H.Bever. Ook hier betreft het een voor de omgeving beeldbepalend object. Dus beide objecten zijn van belang voor de kwaliteit van hun omgeving. Ook hier legden beide partijen aan de bestuursrechter tegenstrijdige adviezen van deskundigen voor. Minister plasterk wees bescherming als rijksmonument af. De bestuursrechter benoemde de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak als deskundige. Deze stichting bestempelde het Sint Jozef-kerkcomplex als zijnde een topmonument. Medeoverweging was de liggen van het geheel in zijn omgeving, de wijk d'Oude Omdraaier te Kaatsheuvel. "De minister heeft aangegeven dat hij het kerkcomplex als rijksmonument zou hebben aangewezen, als sprake zou zijn van een bedreigd topmonument. Nu dat hier het geval is, heeft de rechter besloten de kerk zelf aan te wijzen als rijksmonument. Daarmee is het complex ook meteen beschermd". (A.D.)

Beide partijen hadden aan de bestuursrechter diverse, elkaar tegensprekende deskundigenadviezen voorgelegd. Naar aanleiding daarvan benoemde de bestuursrechter de Stichting advisering bestuursrechtspraak als deskundige. Deze Stichting stelt dat het kerkcomplex een topmonument is. Zij wijst daarbij op de architectonische kwaliteiten van het complex en de monumentale setting in de stedenbouwkundige structuur van de wijk d'Oude Omdraaier

karakteristieke arbeidershuisjes (Tilburg)

in Kaatsheuvel. Uit een oogpunt van effectieve rechtsbescherming streeft de bestuursrechter ernaar om waar mogelijk geschillen tussen burger(s) en overheid definitief te beslechten. De minister heeft aangegeven dat hij het kerkcomplex als rijksmonument zou hebben aangewezen, als sprake zou zijn van een bedreigd topmonument. Nu dat hier het geval is, heeft de rechter besloten de kerk zelf aan te wijzen als rijksmonument. Daarmee is het complex ook meteen beschermd.

Als een object voor het nageslacht behouden blijft, is het ook van groot belang dat het bijbehorende historische verhaal bekend blijft. Een monument kan zijn grootste waarde ontleen aan de historische context. Een op zich niet altijd fraai gebouw als bijv. een fabriek, kan een waardevol monument (in de letterlijke zin van het woord) zijn als deze fabriek veel inwoners werk verschaft heeft en daardoor bijgedragen heeft aan de opstoting in de vaart der volkeren van de betreffende plaats. Niet alleen het gebouw, maar ook het verhaal moet levend blijven.

Een ander groot probleem is het vinden van een waardige herbestemming van een monument. Veel organisaties houden zich hier al mee bezig met wisselend resultaat. Naar mijn mening zou veel meer beleid er op gericht moeten zijn bestaande gebouwen te hergebruiken alvorens weer een stuk van de openbare ruimte op te offeren voor nieuwbouw. Hoewel ik er mij van bewust ben dat ik mij met deze laatste opmerking op glad ijs begeef: de bouwsector is immers de motor van de economie. Er zal zorgvuldig beleid gevoerd moeten worden. Het investeren in monumenten is investeren in de kwaliteit van de leefruimte. Niet alleen nu maar ook voor de generaties na ons.

Michiel Govers

KELTEN, ROMEINEN EN BRABANDERS

Veertig jaar Heemkundekring De Vonder Asten-Someren wordt onder meer gevierd met een bijzondere lezingencyclus: Kelten, Romeinen en Brabanders.

De kring nodigt met name leden van de AWN van harte uit tot het bijwonen van deze lezingencyclus, die wordt gehouden op de woensdag-avonden 3, 10, 17 en 24 oktober in zaal Hotel Centraal in Someren, Wilhelminaplein 3. Uitgebreide informatie is te vinden op de website <http://www.heemkunderingdevonder.nl>

Op deze website kan ook ingeschreven worden voor de lezingen.

Duizend jaar Kelten door Herman Clerinx op woensdag 3 oktober. Herman Clerinx (1958) is beheerder van het Belgisch Genootschap voor Keltische

Studies. In 2005 verscheen van hem 'Kelten en de Lage Landen'. In 2009 verscheen zijn tweede boek: '1000 jaar Kelten'.

Vijfhonderd jaar Romeinen door Henk Hiddink op woensdag 10 oktober. Henk Hiddink is als onderzoeker verbonden aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en daar belast met de uitwerking en publicatie van de opgraving van de Romeinse villa van Hoogeloon-Kerkakkers. Daarnaast is hij senior-archeoloog bij ACVU-HBS, een bedrijf dat opgravingen heeft uitgevoerd bij onder meer Lieshout, Someren, Deurne en Nederweert.

Middeleeuwse archeologie in Oost-Brabant door Nico Arts op 17 oktober. Nico Arts (1954) is gemeentelijk archeoloog in Eindhoven. Daar hield hij zich bezig met tal van projecten, waaronder het Heuvelterrein en de Catharinakerk, waar hij de welbekende Marcus van Eindhoven tot nieuw leven wekte. Arts geeft ook colleges stadsarcheologie aan de Universiteit van Amsterdam. Brabantse volksgebruiken tussen eer en schande, door Gerard Rooijakker op 24 oktober. Gerard Rooijakkers (1962) is oud-hoogleraar Nederlandse Ethnologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde in 1994 op een onderzoek naar historische volkscultuur in Noord-Brabant. Rooijakkers publiceerde ook over religieuze volkscultuur, visuele cultuur, feest en ritueel, volksrechtspleging, materiële cultuur en museologie

KUNST IN HET LANDSCHAP

11

Het Moretusbos in West-Brabant is een prachtig parkbos bij Kasteel Ravenhof op de grens met België. Het bos maakt deel uit van de Brabantse Wal en heeft een rijke cultuurhistorie.

Op de centrale as van het bos wordt in samenwerking met Staatsbosbeheer in de zomermaanden een buitenplaatsparade gerealiseerd, met werken van Nederlandse en Belgische kunstenaars uit de collectie van de Verbeke Foundation (Kemzeke, België). Het publiek kan via de speciaal voor dit project ontwikkelde QR-codes karakteristieke kenmerken van het historisch erfgoed en over deze kunstwerken opvragen. De Buitenplaatsparade kan bezocht worden van 8 juli t/m 16 september 2012.

kasteel Zwijnsbergen

AMBASSADEUR VAN ZWEDEN OPENT WATERSNOODWONING HEIJNINGEN

Niemand minder dan de Zweedse ambassadeur Håkan Emsgård opende vrijdag 25 mei in Heijningen het watersnoodhuis. Deze opgeknapte woning is het nieuwe heemhuis van de heemkundige kring Fijnaart en Heijningen. Voorafgaand aan de opening spraken tijdens een bijeenkomst in het Pestalozzihuis onder meer burgemeester Jac Klijs van de gemeente Moerdijk en een vertegenwoordiger van woningbouwvereniging Brabantse Waard. Ook de heemkundekringen uit de gemeente Moerdijk waren aanwezig.

Ambassadeur Håkan Emsgård werd door leerlingen van basisschool 't Kompas, die bij de opening aanwezig waren, toegezongen in het Zweeds. Juf Toos Jacobs sprak de ambassadeur zelfs in het Zweeds toe. Na deze muzikale onderbreking werd het watersnoodhuis officieel geopend door het verwijderen van een doek die over een plaquette naast de voordeur hing.

De woning is door vrijwilligers van de kring helemaal in de stijl van 1954 is ingericht. De watersnoodwoning is een van de houten huizen die na de Watersnood van 1953 door Zweden aan Heijningen werd geschonken.

Het watersnoodhuis kan iedere dinsdag- en donderdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur bezocht worden en ook elke eerste zaterdag van de maand van 14.00 tot 17.00 uur. Voor meer informatie verwijzen wij naar het artikel over de woning en heemkundige kring Fijnaart en Heijningen in het Juninummer (nummer 3) van het tijdschrift In Brabant, waar elke kring een gratis exemplaar ontvangt.

(R.Hermans)

KERK HEERLE WORDT DORPSHUIS EN DOKTERSPOST

HEERLE – Steeds meer kerken in Brabant krijgen een andere bestemming. In het bisdom Breda gaat dat overigens gemakkelijker dan in het bisdom Den Bosch. Zo wordt de kerk van Heerle verbouwd tot dorpshuis. Daarbij blijft de buitenzijde van het gebouw ongeschonden en de binnenzijde wordt zodanig aangepakt, dat met weinig moeite het gebouw weer tot godshuis is om te toveren.

De parochie verkocht de kerk aan de Aramis Wonen uit Roosendaal. De gemeente Roosendaal ondersteunde de plannen, vooral omdat het oude dorpshuis op die manier leeg komt en de vrijkomende grond kan dan gebruikt worden voor woningbouw. De beelden van de kerk verhuizen naar andere kerken in de omgeving. En dat geldt ook voor het altaar.

Toch wordt de kerk niet helemaal aan de eredienst onttrokken, want er komt een ruimte waar plaats is voor 50 stoelen. Verder krijgt de plaatselijke huisarts ruimten in de kerk. Het schip van de kerk wordt de grote zaal van het dorpshuis, maar ook de kerk kan er gebruik van maken, want in een handomdraai kunnen er 200 stoelen geplaatst worden.

Het luidmechanisme in de toren dat bestaat uit twee bronzen klokken blijft onder de verantwoordelijkheid van de parochie. Wie het torenuurwerk gaat beheren en onderhouden is nog niet duidelijk. Het lot dat de Gertrudiskerk in ondergaat, staat ook een aantal andere kerken in de regio West-Brabant te wachten, al is nog niet duidelijk wat hun nieuwe bestemming zal worden.

De Gertrudiskerk in Heerle is een bijzondere kerk. Dwars over het negentiende eeuwse kerkje werd in 1924 een nieuw schip gebouwd naar plannen van architect Don Bellot.

[R.H.]

NOORD-BRABANT KRIJGT EEN EIGEN CANON VAN BRABANT

13

Brabant krijgt op korte termijn een eigen canon voor het geschiedenisonderwijs. De Brabantse canon komt in plaats van de Canon van Nederland, maar is wel geënt op de nationale canon. Die laatste bestaat uit 50 vensters, maar de Brabantse Canon krijgt 33 vensters.

De vensters uit de Nederlandse Canon zijn waar mogelijk in Brabants perspectief geplaatst. De meeste van die vensters hadden alleen een 'ander camerastandpunt' nodig. Sommige vensters zijn vrij uitvoerig aangepast en een klein aantal is komen te vervallen of werd met andere vensters samengevoegd.

Projectleider van het geheel is Tera Uijtdewilligen van Erfgoed Brabant en eindredacteur is Jurgen Pigmans. Hij is ook bekend als eindredacteur van In-Brabant en schreef zelf een aantal van de Brabantse vensters. Theo Cuijpers en Gerard Sonnemans tekenden voor de andere vensters.

De publicatie is vooral bedoeld voor leerkrachten in het basisonderwijs en wil de leerkrachten op een toegankelijke manier handvatten bieden om de canon van Nederland met een Brabantse blik over te brengen aan hun leerlingen.

Ook voor heemkundigen kan de canon echter aantrekkelijk zijn, zeker als scholen hen vragen om de leerlingen iets meer te vertellen van de Brabantse en lokale historie. Naast de schrijvers is een klankbordgroep actief die de teksten heeft doorgenomen, aangevuld en besproken.

Uit de Nederlandse Canon zijn de vensters VOC, Annie M.G. Schmidt, Srebrenica en de gasbel weggelaten. Andere hebben een andere nuancering gekregen. Zo is het venster over Karel de Grote en Floris V vervangen door hertog Jan. Het venster over Rembrandt is vervangen door een venster over Bosch, Bruegel en Rubens en het venster Slavernij en Max Havelaar heeft hier het thema missionarissen en markten mee gekregen.

Zo hebben veel vensters anders benamingen gekregen, maar is de strekking welk hetzelfde en de teksten zijn toegespitst op de eigen provincie.

BRABANTS HEEM DEELT NOGMAALS UIT

De tijdschriftenverzamelingen van Brabants Heem die niet van belang zijn voor de Brabant Collectie stonden opgeslagen in het BHIC (de Citadel in Den Bosch). Daar moeten ze plaats maken en daarom zijn die 40 m aan dozen tijdelijk overgebracht naar het Erfgoeddepot in Riel.

14

Het gaat om historisch en heemkundig interessante tijdschriften uit Brabant, maar ook uit andere provincies, uit Duitsland en uit België. Ook staan in Riel intussen nog wat jaargangen van tijdschriften van diverse heemkundekringen, die Brabants Heem dubbel heeft. Die boeken en tijdschriften kan een aangesloten heemkundekring gratis af komen halen.

Veel kringen uit de omgeving van Tilburg hebben in mei al gebruik gemaakt van deze uitdeling. Maar we vertikken het kleurrijk geïllustreerde tijdschriften uit Roosendaal of Bergen op Zoom weg te gooien.

Daarom krijgen de kringen nogmaals een kans en wel op zaterdag 13 oktober 2012 in Riel, op het Erfgoeddepot, Dorpsstraat 56 5133 AH (wanneer u Riel binnenrijdt vanuit Tilburg, komt u op een T-kruising. Daar rechtsaf en dan 120 m rechts).

Voor het gebouw is voldoende gratis parkeerruimte.

En wel vóór de middag van 10 – 12 uur.

U kunt binnenlopen en nadat u zich gemeld heeft, zelf uitkiezen wat van de gading voor uw heembibliotheek kan zijn. Wel bij het weggaan even melden wat u mee genomen heeft.

De 'Tiendschuur' uit Tilburg is die ochtend ook aanwezig en kan u informeren over hoe voorwerpen, vondsten en boeken goed te bewaren. De Tiendschuur is specialist in het inbinden van (oude) boeken.

Er lopen wat helpende vrijwilligers rond en het Erfgoeddepot trakteert u op koffie of thee.

Tevens kunt u de collecties van het erfgoeddepot en zijn uitstallingen die voormiddag gratis bekijken. Ook na 12 uur blijft het Erfgoeddepot open, maar dan voor (betalend) publiek.

ZILVEREN DRAAGINSIGNES VOOR FIJNAARTS HEEMKUNDIGEN

Leo van Bennekom en Sjaan Kannekens van de heemkundige kring Fijnaart en Heijningen zijn sinds kort de trotse dragers van het zilveren insigne van Brabants Heem. Beiden hadden hun verdiensten voor het opknappen van de Zweedse watersnoodwoning uit 1953 die nu als heemhuis wordt gebruikt. Leo van Bennekom kreeg de draagspeld tijdens de jaarvergadering en Sjaan Kannekens bij de opening van het nieuwe heemhuis. Regiocoördinator René Hermans speldde de eretekenen op.

Leo kreeg de speld niet alleen voor de vele uren die hij besteedde aan breek-, schilder- en schuurwerk in het heemhuis, maar hij is ook de man die veel werk besteedde aan het fotoarchief van de vereniging. Hij inventariseerde het documentatiecentrum en zette alles in de computer.

Sjaan Kannekens werd in 1982 lid van het bestuur en meteen tot secretaris bevorderd. Hij ging ook bij fort Sabina aan de slag als rondleider. Daar lag zijn passie, want toen zijn secretariaatsfunctie werd overgenomen, hielp hij mee aan het samenstellen van een boekje over de historie van het fort. De rondleidingen bleven deel uitmaken van zijn taak en onder zijn gehoor telde hij zelfs Commissaris van de Koningin Dries van Agt.

In 2002 kwam hij opnieuw in het bestuur en ging hij zich bezig houden met het fotoarchief en de 'Fendertse Kwis'.

Een ander wapenfeit was zijn werk voor de Werkgroep Indiëgang. Samen met leden van de werkgroep deed hij onderzoek naar de dorpsgenoten die als soldaat de reis naar Nederlands-Indië maakten. De werkgroep stelde een fraai boek samen en het project werd afgesloten met een expositie, die veel lof oogstte. Samen met de vele uren die hij aan het opknappen van het nieuwe heemhuis besteedde, was dit voor het bestuur aanleiding om het zilveren draaginsigne aan te vragen.

*Leo Kannekens krijgt het zilveren draaginsigne van regiocoördinator René Hermans
(Foto Ties Steehouwer)*

DE HUIDIGE SITUATIE OP ARCHEOLOGISCH GEBIED

Wetgeving

Nederland heeft een grote traditie op het gebied van opgravingen en veel internationaal aanzien (Reuvers, Brongers, Van Giffen). De laatste richtte in 1922 het eerste Archeologisch Instituut op (Universiteit van Groningen), de eerste professionele instelling op dit gebied. Na de oorlog werd hij de eerste directeur van de nieuwe Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), die voortaan de coördinerende instantie zou zijn.

Toch duurde het nog tot 1961 voordat de eerste Monumentenwet van kracht werd, waarin o.a. werd vastgelegd wie er mochten graven. Dat waren naast het ROB enkele universiteitsinstituten, later gevolgd door een groot aantal stadsarcheologische diensten. Vóór 1961 was het nog mogelijk om als particulier een opgraving te doen, wat bijvoorbeeld bij onze heemkundekring leidde tot een aantal onderzoken met de wichelroede, gevolgd door een proefopgraving. Maar na 1961 werden dit soort activiteiten illegaal.

Om de wet aan te passen aan de stormachtige groei van de stadsarcheologie verscheen in 1988 een herziene Monumentenwet, bmaar die zou spoedig van tafel worden geveegd als gevolg van het Verdrag van Valletta (Malta), 1992, waarbij bindende afspraken werden gemaakt over de bescherming van het archeologisch erfgoed in Europa.

In Valletta werden enkele belangrijke afspraken vastgelegd:

- * Behoud van het archeologisch erfgoed in situ (ongestoord bewaren, dus niet opgraven als dat te vermijden is) heeft te allen tijde de voorkeur.
- * Bij de ruimtelijke ordening dient tijdig rekening te worden gehouden met archeologische belangen.
- * Als archeologisch erfgoed verstoord dreigt te worden, dan moet voorafgaand onderzoek worden ingesteld.
- * De kosten voor dit onderzoek dienen door de verstoorder te worden betaald.

Nederland ondertekende weliswaar in 1992 het verdrag, maar het zou nog tot 2007 duren voordat het volledig was geïmplementeerd, toen de daarvoor benodigde nieuwe wetgeving door de Tweede en Eerste Kamer was geloodst.

Daarbij werden vooral de gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering. De nieuwe situatie bracht met zich mee dat archeologie big business werd. Voor Malta was er in Nederland maar één commercieel archeologisch bedrijf (R.A.A.P., Amsterdam), maar daarna schoten ze als paddenstoelen uit de grond. De ROB en de universiteiten verzelfstandigden hun opgravingdi-

ensten tot mededingers in de markt, maar daarnaast ontstonden ook veel nieuwe bedrijven op basis van particuliere initiatieven, zoals het bekende BAAC in Den Bosch.

De Erfgoeddienst beperkte zich voornamelijk tot regelgeving.

Voor elk onderzoek (bureauonderzoek, proefboringen, proefsleuvenonderzoek of opgraving) moest tevoren een Programma van Eisen volgens vaste richtlijnen worden opgesteld, offertes moesten worden gevraagd volgens Europese voorschriften, de archeologen werden ingedeeld in categorieën met elk hun eigen bevoegdheden en er kwamen bepalingen met de verslaglegging, de constatering en de eindbestemming van de mobiele vondsten.

De huidige situatie

Het verdrag van Malta heft aan de archeologische activiteiten een enorme stimulans gegeven. Waren er rond 1990 in ons land ongeveer honderd beroepsarcheologen werkzaam, anno 2011 zijn er dat er ongeveer vijftienhonderd. De concurrentie tussen de bedrijven is hevig. Daardoor wordt ter vaak tegen een te lage prijs ingeschreven om in elk geval werk te hebben, maar het krappe budget komt de kwaliteit ooit neit ten goede. "Tegenvallers" als gevolg van rijkere vondsten dan was voorzien, bedreigen het commerciële resultaat en dan is het verleidelijk om te beknijsen op de verslaglegging en de conservering van de vondsten.

Er zijn zelfs geruchten geweest over het verdonkeremen van metalen voorwerpen omdat de conservering en restauratie daarvan handenvol geld zou kosten.

Er zitten, ondanks de vele goede aspecten, ook wel schaduwkanten aan het Verdrag van Valletta. Wie moet er opdraaien voor de kosten wanneer bij een kleine verstoring, bijvoorbeeld voor de bouw van een garage, plotseling zô belangrijke zaken opduiken dat op het gebied van kosten het kalf veel groter wordt dan de koe? En zijn we wel zo gebaat bij het verplicht opgraven van de drieduizendste gelijke boerderij uit de late ijzertijd die ons geen nieuwe inzichten kan verschaffen, hooguit een extra stip op een verspreidingskaart? Is dat geen geldverspilling? Maar bovendien, wie schrijft er nog een synthese, een samenvatting van de archeologische bevindingen in groter verband? Voorheen waren het voornamelijk, naast de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, de universiteitsinstituten die zich met die taak belastten, maar in de nieuwe constellatie verschijnen er hooguit wat archeologische dissertaties.

Ook de positie van de amateurs kan bij de huidige gang van zaken in het ge-

drang komen. Waren zij vroeger altijd van harte welkom om mee te helpen bij een opgraving, tegenwoordig kan die hulp worden geïnterpreteerd als "concurrentievervalsing". Niettemin, dank zij hun kennis van de plaatselijke situatie blijft er voor actieve amateurs nog een interessant arbeidsterrein over: het doen van archeologische waarnemingen, het signaleren en documenteren van toevalsvondsten, het informeren van inventariserende instanties en het kritisch begeleiden van gemeentelijke en andere autoriteiten in het belang van het cultureel erfgoed. De archeologische werkgroep van de heemkundekring "Onsenoort" is daarvan een sprekend voorbeeld. Toen in 2011 door "Vestigia" in opdracht van de gemeente Heusden een archeologische verwachtingenkaart moest worden samengesteld, stak de werkgroep daar veel energie in, waardoor de kaart op talrijke plaatsen kon worden verbeterd, tot voordeel van alle betrokken partijen. Van groot belang is daarbij de uitstekende samenwerking tussen de heemkundekring en de gemeente, die mede mogelijk wordt gemaakt door het feit dat een uitgebreide gemeente als Heusden hierbij slechts met één gesprekspartner te maken heeft. Ter vergelijking: binnen de gemeente St. Michielsgestel opereren vijf heemkundekringen. Bij ons levert ook de Archeologische Vereniging "Land van Heusden en Altena" (vooral actief over de Maas) een voortreffelijke bijdrage op het gebied van het archeologisch erfgoed in een deel van ons werkterrein. [Hierna gaat het artikel zeer uitvoerig in op het archeologisch vooronderzoek en het recente definitieve onderzoek op de Vismarkt in Heusden. Het onderzoek en het rapport moet als dik onvoldoende worden beschouwd. De gemeente betreurt dat. De gemeente heeft er overigens geen schuld aan. Wel is de gemeente tenslotte met het eindrapport vol aanvullingen en aanpassingsgronden, akkoord gegaan. Er viel achteraf niets beters meer van te maken. Jfr.]

Anton van der Lee

In: Met gansen Trou (heemkundekring Onsenoort, 62/1 (2012), p.2- 15

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHEOLOGIE

- Eerst: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek + universiteiten
- Verdrag van Malta (1992)
 - behoud van bodemarchief in situ
 - rekening houden met het bodemarchief in de ruimtelijke ordening
 - de verstoorder betaalt
- 1 september 2007: Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz), wijziging Monumentenwet 1988
- Gemeenten krijgen beleidsvrijheid, verplicht gesteld onderzoek verricht door bedrijven (al dan niet in samenwerking met AWN en heemkundekringen)
- Rechter fluit té 'vrije' gemeenten terug; beweerde 'verstoring' van het bodemarchief moet zijn aangetoond (Asten – agrarische bouwblokken, Eersel – vrijstelling diepte)

(uit de lezing van Luuk Keunen op 27 april 2012)

MODERNISERING MONUMENTENZORG (2009)

Cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening
'Krachtiger en eenvoudiger regels' (o.a. voor vergunningvrij bouwen, grens 50 jaar voor rijksmonumenten vervalt)

Herbestemming van monumenten die hun functie verliezen

19

1 JANUARI 2012: wijziging Besluit ruimtelijke ordening => gemeenten moeten cultuurhistorie verplicht meewegen in bestemmingsplannen (Bro) en daar ook actief onderzoek voor (laten) v verrichten (brief staatssecretaris Zijlstra)

LEERLINGEN GROEP 8 HET VELD IN

Afgelopen maand hielden drie vrijwilligers van De Groene Vesting een informatiedag over het beleg van 's-Hertogenbosch voor maar liefst 55 leerlingen van groep 8 van basisschool De Overlaet in Rosmalen. Om ook voor jongeren meer bekendheid aan het beleg uit 1629 te geven heeft onze werkgroep educatie een programma voor scholen in elkaar gezet. Dit programma, in de vorm van een uitgebreide presentatie en een excursie, werd aangeboden aan twee groepen van De Overlaet. Met een enthousiast verhaal werden de leerlingen meegenomen naar 1629. En met foto's en filmpjes werd zichtbaar gemaakt wat in die tijd oorlog voeren betekende en hoe het beleg van 's-Hertogenbosch in zijn werk ging. Veel indruk maakten de oude musketten en een kanonskogel uit die tijd.

Op de fiets

Na de presentatie op school stapten de kinderen met hun begeleiders op de fiets. Vanaf De Overlaet fietsten ze over de linie richting Den Dungen, naar het kampement van Brederode. Bij de opgravingen voor de Zuid Willemsvaart aan de Oude Bossche Baan, werd door een archeologe uitleg gegeven over de opgravingen aldaar. Zij liet onder meer zien waar de linie gelegen heeft. Vooral de oude bodemvondsten maakten grote indruk op de leerlingen.

Enthousiaste reacties

Gedurende de hele dag en ook tijdens de nabespreking lieten de basisscholieren blijken zeer geïnteresseerd te zijn en hun reacties na afloop waren erg enthousiast. Vooral de combinatie met de fietstocht beviel zeer goed. Al met al was het een leerzame én gezellige dag, waaraan niet alleen de leerlingen en leraren maar ook de inleiders veel plezier hebben beleefd.

Voor herhaling vatbaar

In het komende schooljaar zal dit initiatief worden herhaald. Basisscholen die meer informatie willen, kunnen contact opnemen met De Groene Vesting.

Bron: digitaal tijdschrift HENDRIK verschijnt circa 4 x per jaar, kost 0,00. HENDRIK is via de site te downloaden. Suggesties, kopij, (adres-)wijzigingen, aanmeldingen kunt u doorgeven door een berichtje te sturen naar info@degroenevesting.nl

UIT DE MEDIA

CHILLEN MET MATTIES IN MIJN OSSO

Het Stedsmuseum Tilburg doet onderzoek naar de taal van jongeren. Onze opa's en oma's deden het al: Tilburgers praten. Maar zouden ze ons vandaag de dag nog verstaan? Of is ons dialect teveel verandert? Om tot een antwoord te komen kregen leerlingen uit vier klassen Mavo vragen voorgeschoteld, uiteenlopend van favoriet gerecht tot lievelingsplek. De vraagkaartjes mochten worden gededoneerd in het kunstorgel. Volgens Petra Robben van het Stedsmuseum is de verandering zichtbaar. "Van sommige woorden had ik nog nooit gehoord. Zo kwam ik er achter dat 'osso' huis betekent. En 'chillen in da hood' wil zeggen dat je gaat spelen met je vriendjes. Maar vrienden mag je ook 'matties' noemen". Vroeger gingen we hinkelen of knikkeren bij ons op de plaats, maar nu gebeurt dat op de parkeerplaats van een supermarkt. Aanleiding voor dit project waren 8.000 kaartjes van de Tilburgse taalgoeroe Wil Sterenberg. De oud-leraar noteerde precies hoe Tilburgers praten, hij gaf de uitkomst aan het Stedsmuseum. Dat wil nu het onderzoek voortzetten onder jongeren.

• Bron: *Brabants Dagblad*, mei 2012, Steffy Clephas

21

KICKEN OP CONTRASTEN

De tweede Brabant Erfgoed Biënnale is begonnen, net als het Jaar van de Historische Buitenplaats. Op dit vlak is nog een wereld te winnen. Er is werk aan de winkel. Stel je voor dat in Brabant alle wensen van de mensen achter de historische boerderijenwereld zouden worden vervuld. Dan worden alle oude boerderijen netjes op de Monumentenlijst gezet en gaaf gerestaureerd. Alle deuren worden in de authentieke kleuren geverfd. Alle ordinare bouwsels op het boerenerv worden gesloopt. Is dat historisch verantwoord plattenland? De toerist zal gauw zeggen: heb ik al gezien. Maar als ze niet worden beschermd dan zullen honderden oude boerderijen worden verknalt, roept de Monumentenwereld al jaren. Maar misschien zijn er zoveel van over dat wij er juist vrij mee moeten gaan spelen. Geef over verknalde boerderijen een plek. Daar druipet het ware leven van boeren en burgers van af. Laat maar zien dat het bij boerderijen steeds om uitbreiding ging. Draag boerenbouwsels over aan de natuur. Geef ons de volkscultuur weer terug. Maak van de buitenplaatsen geen architectonische hoogstandjes maar laat zien hoe er geleefd is. Zet kasteel Heeswijk van de voorbeeldige gouverneur Andreas naast buitenplaats De Nemelaer in Haaren. Daar genoot de ondeugende zoon Alberic met huishoudster Koojsje van cultuur en natuur in brede zin. De geestelijkheid sprak er schande van, maar de onschuldige bastaardmeisjes Jeanne en Jacqueline, die in de lustwarande het levenslicht

zagen, werden lang doodgezwegen. Van ons historisch cultuurlandschap moeten we geen adorerende bidprentjes op willen stellen, maar de bonte levenslopen schrijven zoals die op bruiloften werden voorgedragen. Dáár wordt over gepraat.

• *Bron: Brabants Dagblad, 18 mei 2012,(samenvatting van pleidooi van Rien de Visser)*

HAARENDAEL BEDREIGD

Het landgoed Haarendael in Haaren (aan de weg tussen Tilburg en Den Bosch) wordt verkocht. Frank Evers is bang dat het een pretpaleis met broekwinkels wordt. Net als klein seminarie Beekvliet in Sint-Michielsgestel gebruikten de Duitsers het groot seminarie Haarendael om gijzelaars in onder te brengen. Notabelen en intellectuelen uit het hele land die zouden worden geëxecuteerd, als de ondergrondse het waagde om aanslagen te plegen.

Dat gebeurde op 14 augustus 1942 met vijf gijzelaars in de bossen bij Goirle. De grootvader van Frank Evers, een bekend advocaat in Maastricht, verbleef als zogenoemd Indisch gijzelaar op Haarendael. Hij zat daar in ruil voor de Duitsers die Nederland in Indië gevangen had gezet. In de laatste oorlogsjaren is hij afgevoerd naar concentratiekamp Buchenwald. Hij hield hieraan zo'n trauma over, dat hij na de oorlog in een stoel is gaan zitten om er tot aan zijn dood in 1968 niet meer uit omhoog te komen.

voormailg seminarie Haarendael (Haaren)

Frank Evers pleit ervoor om van Haarendael een educatief research instituut te maken. Dat ligt in de lijn van het oude seminarie. Zijn hoop is gevestigd op de Provincie.

• *Bron: Brabants Dagblad, 15 mei 2012, Jan van den Hout*

HAARENDAEL WAS SPIL IN ENGLANDSPIEL

Op dit moment wordt op landgoed Haarendael een tentoonstelling gehouden die tot en met 3 april 2013 duurt. Elke eerste woensdag van de maand van 10.00 uur tot 16.00 uur.

De tentoonstelling gaat over het Englandspiel. Haarendael speelde volgens organisator Wijnen een cruciale rol in het Englandspiel. Naast de gijzelaars zaten er ook gewone gevangenen. Onder hen op een aparte vleugel, op een verdieping ruim 50 geheim agenten, die van maart 1942 tot 30 augustus 1943 door de Engelsen boven ons land werden gedropt. De Duitsers konden hen gevangen nemen omdat de zendcode van hun radio was gekraakt. Haarendael was een goede gevangenis omdat ie nogal afgelegen lag. De agenten zaten in tot cellen omgebouwde slaapkamers van de priesterstudenten, op de verdieping waarvan de ramen grotendeels waren dichtgemetseld. Op vier na zijn alle omgekomen in concentratiekamp Mauthausen.

• *Bron: Brabants Dagblad, 15 mei 2012*

23

ERFGOED SCHETST BEELD VAN VERLEDEN

In januari zijn op hogeschool Avans de prijzen uitgereikt van de fotowedstrijd bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan van Heemschut Noord-Brabant. Brugklassers zijn op pad gestuurd met een camera, een goede manier om hun in contact te brengen met erfgoed. Is de ingang van de Efteling erfgoed? Kan een DAF 46 gerekend worden tot cultureel erfgoed? Zijn de Loonse- en Drunense Duinen zó kostbaar dat ze op de Werelderfgoedlijst moeten? Wat is eigenlijk erfgoed? Dit zijn enkele van de vragen die Heemschut gesteld heeft aan de 10 genomineerde van de fotowedstrijd. Je zou eraan kunnen toevoegen: is de honderdjarige Heemschut zélf erfgoed? De winnaars hebben daar vaak een uitgesproken mening over. Erfgoed is niet een stukje teruggaan in de tijd maar is het verleden naar hier halen. Erfgoed heeft waarde maar soms ben je er zo aan gewend, dat je er dagelijks langs fietst zonder het te beseffen. Pas als de waarden verloren zijn gegaan komt dat besef. De brugklassers hebben hun visie op de gevoelige plaat vastgelegd: gebouwen en landschappen. Dat lukte drie gymnasiasten van het Stedelijk Gymnasium uit Den Bosch het beste. Van de 180 inzendingen gingen de Top Drie naar die school. Lars Govers werd de grote winnaar met een foto van de Moerputtenbrug. Hij kreeg een digitale spiegelreflexcamera.

• *Bron: BD de Meerij, 19 januari 2012, Ton Wagenaars*

RELIGIEUS ERFGOED IN KAART

Een monument is meer dan een stapel stenen. Er zitten vaak boeiende verhalen aan vast. Bezoekers branden wekelijks zo'n honderdvijftig kaarsen in de Maria Ter Troost kapel in Uden. In Best en Sint-Oedenrode is een inventarisatie gestart van het Religieus Erfgoed door het Eindhovense bureau Erasmus. Samen met de heemkundekringen neemt Eric Kolen alle gegevens en de maten op van 150 monumenten die behoren tot het kleine religieuze erfgoed.

Alleen al Sint-Oedenrode heeft al zo'n 40 monumentjes. Uiteindelijk kiezen ze vijftien monumenten als de beste binnen het Groene Woud. Kapellen, Heilig Hartbeelden, bijzondere grafzerken en Calvariebergen. Het landschap van het Groene Woud ligt bezaaid met dergelijke relikwieën uit de Roomse hoogtijdagen. Het project loopt tot 1 april 2013. Alles wordt in een database vastgelegd. Misschien rolt er een boekje uit maar in ieder geval zijn alle rustpunten in het landschap nu bekend. Ze wachten nog op oude verhalen en herinneringen van inwoners.

• Bron: BD de Meerij, 30 maart 2012, Lukas van der Storm

gezicht op Helvoirt

FRANSE MAQUETTE NAAR BERGEN OP ZOOM

In 1751 hebben de Fransen een maquette van 'Berg op Zoom' gemaakt. Dat is een indrukwekkend schaalmodel van 10 bij 6,55 meter. Een Bergse delegatie kwam dat tegen op de expositie (La Franse en Relief). Burgemeester Polman wil nu dat Franse schaalmodel na Bergen op Zoom halen in het kader van 800 jaar stad. In het prachtige Grand Palais in Parijs met zijn glazen dak,

staan diverse maquettes opgesteld. Die van Bergen op Zoom is gemaakt in 1751, vier jaar nadat de Fransen met veel geweld hadden ingenomen. Achter het schaalmodel is een enorme spiegelwand aangebracht. Daardoor krijg je een heel goed overzicht en een enorm ruimtelijk effect. De West-Brabantse Waterlinie en de serie forten ten noorden van de stad staan er duidelijk op. Het land er omheen is onder water gezet, het is met recht een natte linie. De Fransen zijn minutieus te water gegaan. Alle hoogteverschillen zijn in de maquette verwerkt. “Reken maar dat elk boompje er toen ook echt heeft gestaan” zegt Wim Reijnders, directeur van het Markiezenhof. De Fransen hadden een leger van landmeters en ingenieurs bij zich. De Fransen zijn er zuinig op omdat het om Frans erfgoed gaat, is het nog niet zeker dat de maquette ook tijdelijk naar Bergen terugkomt.

• *Bron: BN De Stem, januari 2012, Jan van de Kastele*

HERVORMDE KERK VAN DINTELOORD IS EIGENLIJK GEREFORMEERD

Dinteloord telt liefst vier verschillende kerken. Ondanks de aanwezigheid van een grote katholieke minderheid, kun je Dinteloord gerust de meest protestantse plaats van West-Brabant noemen. Er is een gereformeerde Maranathakerk, een gereformeerde kerk aan de Steenstraat en de gereformeerde gemeente buitenverband. De hervormde kerk van Dinteloord is ook gereformeerd, en hoewel officieel geen bondskerk, zijn veel van de leden wel Bonders. Dat laatste wijst er op dat ze een zware richting zijn al zullen ze dat zelf niet gauw zeggen. Vanwege die orthodoxe inslag wordt Dinteloord gerekend tot de zogenoemde Bible-Belt, de gordel van strenge gemeenten die zich van Terneuzen tot Staphorst door ons land slingert. In deze streek zijn de dominees altijd meegegaan met kerkscheuringen. Tot 50 jaar geleden leefden de protestanten en katholieken volkomen langs elkaar heen. Als het je buurman groette je elkaar maar meer niet. Verkering of trouwen was godsonmogelijk. Een vader zou nog liever naar het kerkhof gebracht zijn dan dat zijn dochter met een katholieke jongen trouwde. De hervormde kerk in Dinteloord telt nog zo’n 800 leden, waarvan er zo’n 150 naar de ochtenddienst en zo’n 60 naar de avonddienst komen. Daardoor kan de kerk een eigen predikant onderhouden. De kerk dateert van 1693, maar dat geldt alleen voor een deel van de buitenmuren. Bij de Bevrijding in 1944 is de kerk grotendeels verwoest.

• *Bron: BN De Stem, november 2011, Jan van Zuilen*

JULES VERSCHUUREN KRIJGT MUSEUMPENNING

Ingenieur Jules Verschuuren (Vught 1947) stond zelf aan de wieg van de Museumpenning van Erfgoed Brabant. Hij ontving dit mooie object nu zelf.

Het is een blijk van waardering uit het veld, uitgereikt bij gelegenheid van zijn pensionering. Verschuuren bedoelde de prijs voor hen die zich buitengewoon verdienstelijk hebben gemaakt voor de Brabantse musea. Maar dat heeft Verschuuren zélf ook, vandaar deze eervolle uitreiking. Hij werkte al meer dan 30 jaar in de Erfgoedsector. Zijn taak was het adviseren en scholen van museumdirecteuren die helemaal geen kaas hadden gegeten van een opstelling van een collectie, het beheer en de klimaatomstandigheden. Zo werden verzamelaars serieuze collectiebeheerders. En groeide vrijwilligersmusea uit tot professionele organisaties. Ooit was het Tilburgse Textielmuseum een amateurmuseum dat gold ook voor het voormalige Scription. Onvergeeflijk dat de gemeente haar financiële steun introk en het doodvonnis van Scription tekende.

• *Bron: BD, april 2012, Jeroen Ketelaars*

STELLING VAN FREDERIK HENDRIK GEVONDEN

Archeologen hebben in Den Bosch en Berlicum tastbare resten gevonden van de stelling die Frederik Hendrik in 1629 rond Den Bosch heeft gebouwd. Frederik Hendrik bouwde met forten, wallen en greppels in 1629 een grote linie rond de hele stad Den Bosch. Daarmee werd de stad belegerd en uiteindelijk heroverd op de Spaans gezinden. Daaromheen bouwde hij een tweede linie om niet in de rug aangevallen te worden. Van beide linies waren tot nu toe alleen kaartmateriaal, schilderijen en verslagen beschikbaar. In het landschap waren wel een paar contouren van de belegeringswerken te zien maar verder tastbaar bewijs ontbrak. Door de omlegging van de Zuid-Willemsvaart tussen Empel en Berlicum konden de archeologen heel gericht speuren in dit gebied. Volgens Jeroen Flamman van Vestigia Archeologie en Cultuurhistorie, de projectleider van het onderzoek, zijn nu in de grond resten van de linie gevonden. Bij industrieterrein De Brand zijn in grondlagen heel zichtbaar greppel en wal te zien. Even verderop, bij de Wamberg in Berlicum, hebben de archeologen onder leiding van Flamman eveneens greppels en wallen aangetroffen uit 1629.

• *Bron: BD, De Meierij, 26-06-2012, Tilly van Uffelen*

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK ROND DEN BOSCH

In de stad Den Bosch is al wel veel middeleeuws materiaal gevonden. Maar op het platteland er omheen nauwelijks. Archeologen gaan nu met de heemkundegroep uit Den Dungen de historische vondsten van gehucht Drieborch verder onderzoeken. Er zijn geen gebruiksvoorwerpen aangetroffen van na 1629. Dat doet vermoeden at het gehucht Drieborch moest wijken voor de linie van Frederik Hendrik. De paardengraven en de houten paaltjes gevonden in het veen, zouden wel eens van de belegering van Den Bosch kunnen stammen. Middeleeuws voorwerpen zoals een karrenwiel of scapulier en munten zijn er voldoende gevonden. Het archeologisch onderzoek is een gevolg van de omlegging van de Zuid-Willemsvaart. Soppend door de zompige modder ligt daar opeens een gaaf paardenskelet. Alles is al zorgvuldig vrij gelegd. Maar de precieze ouderdom en of het een werkpaard of een rijpaard is, moet nog onderzocht worden. Dit is de eerste keer dat er sporen zijn gevonden van de linie die Frederik Hendrik liet aanleggen. De reeks houten paaltjes in de Brand horen waarschijnlijk bij de wallen van de linie rond Den Bosch. Waar ooit het gehucht Drieborch lag zijn vooral veel afvalkuilen met oud middeleeuws materiaal aangetroffen. Alles uit de periode van 1200 tot 1600. De vraag is nu of de gebruiksvoorwerpen uit de stad Den Bosch komen of van elders.

• *Bron: BD, 13 april 2012, Tilly van Uffelen*

27

HEEMKUNDEKRINGEN VREZEN TOEKOMST

De politiek van Loon op Zand dubt over bezuinigingen. De heemkundekringen komen nu al in actie tegen mogelijke bezuinigingen van de gemeente. Omdat het duidelijk is dat de subsidies in ieder geval gekort worden. Welke pijnlijke keuzes gemaakt moeten worden is nog onduidelijk. De heemkundekringen De Ketsheuvel en loon Op't Sandt maken zich grote zorgen over het voortbestaan. Als de subsidie afgebouwd wordt tot bijna nul ziet de toekomst van de kringen er somber uit. Die boodschap kreeg de gemeenteraad alvast mee. Voorzitter André van Rijswoud van Loon Op't Sandt stak zijn onbegrip over de plannen niet over stoelen en banken. Maar echt duidelijk krijgen de kringen pas in het najaar bij de begroting van 2013. Dat er fors gesneden moet worden in de gemeentelijke uitgaven is duidelijk. Een van de in het oog springende voorstellen is om de komende jaren veel 'waarderings'subsidies voor verenigingen af te bouwen. Dat levert op den duur een besparing van ruim twee ton op. Men heeft gevolgen van zo'n operatie nog niet goed in beeld. Wat de gemeenteraad niet wil, is dat de sociale infrastructuur vernietigd wordt.

Volgens de Loonse voorzitter André van Rijswoud schiet de gemeente in de eigen voet als de subsidies van De Ketsheuvel (3.289 euro) en Loon Op 't Sandt (2.432 euro) wegvallen. "We kunnen dan geen huur meer betalen.

Al het historisch materiaal gaat dan naar het Regionaal Archief in Tilburg. En voor die verplichte opslag moet de gemeente veel meer betalen". Verder dreigt gratis advies over archeologie, monumenten, historie en toerisme verloren te gaan.

• *Bron: BD, 30 juni 2012, Michel Koster*

AFSCHEID VAN MUSEUM

Corrie Hellemons heeft zich achttien jaar ingezet van het Tongerlohuys in Roosendaal. "Het is een raar idee" zegt ze "normaal werkte ik op woensdag en donderdag, maar nu is het over". Ze heeft mooie herinneringen zegt ze maar het doet best wel zeer. Corrie, die tevens bestuurslid is van de heemkundekring, heeft als weekendsuppoost en vrijwilliger achttien jaar meegewerkt, vanaf 2002, als collectiemedewerker. Het gesprek vindt plaats in de salon onder het toeziend oog van de familie Bouwens (geschilderd door Ferdinand Bol). Temidden van deze collectie heeft ze geleefd en veel lief en leed gedeeld met de collega's. "We vormden één grote familie, hebben elkaar er doorheen gesleept in moeilijke tijden ook privé, bijvoorbeeld ernstige ziektes, zoals mijn man heeft gehad". Het kerkzilver en de houtgravures van George Notenboom zijn haar favorieten. Maar de hele collectie is toch een beetje haar kindje. "Bij het afscheid hadden ze haar mee naar het archief gelokt en daar vandaan meegenomen naar het museum. Daar waren alle vrijwilligers en de familie. In plaats dat ik zelf rondleidde werd ik nu rondgeleid en overal stond iemand die iets moois over me vertelde". Als cadeau kreeg ze een afdruk van een houtgravure van Notenboom. Mooie herinneringen heeft ze ook aan allerlei exposities, zoals die van het rijke roomse Roosendaal. Of over de Liga en over kerstgroepen. Dieptepunt was het bericht over de stopzetting van de subsidie en het besluit van het college om de subsidie over te nemen. Nu is er een projectgroep bezig om te bekijken hoe het museum en het archief samen kunnen gaan,

• *Bron:*

PASTORIE VAN RAADHUIS NAAR MUSEUM

Het oude raadhuis van Hoeven is nu het museum van de plaatselijke heemkundekring. Het is ooit gebouwd als pastorie van de katholieke kerk. BN De Stem gaat met ambtenaar Corné Melissen naar het voormalige gemeentehuis van Hoeven. Melissen weet nog precies de plek waar een ambtenaar door de zolder zakte en met zijn mannelijkheid op een balk stuitte (die heeft drie dagen gebukt rondgelopen). De gemeenteraad vergaderde nog boven in de oude raadszaal. Op zich een prachtige zaal, maar als er een vrachtwagen langs reed stonden de koffiekopjes in een voetbad en de asbakken op tafel te rammelen. Het gemeentehuis wordt nu gebruikt door heemkundekring

De Honderd Hoeven. Dat was al geregeld door de oude gemeenteraad in de laatste vergadering. Toen de heemkundekring haar intrek in het raadhuis nam, heeft ze veel spullen van de gemeente overgenomen. Waaronder de kunstobjecten van Hoevense kunstenaars. De heemkundekring heeft de kamers thematisch ingericht. Zo is de vroegere kamer van de gemeentesecretaris dorpscafé geworden met oude spulletjes van cafés uit Hoeven. De burgemeesterskamer staat vol met spullen uit het rijke roomse leven zoals priester gewaden en heiligen beelden. Toen de 45 ambtenaren overgingen naar de nieuwe gemeente Halderbergen was het verbazend om te zien hoe snel ze daar gewend waren.

• *Bron: BN De Stem, januari 2012, Jan van Zuilen*

STADSBESTUUR WIL VITALITEIT ONDERSTEUNEN

De binnenstad van Tilburg wordt gekenmerkt door lintbebouwing. De oude heertgangen waren door wegen verbonden en die zijn nog steeds bepalend voor de sfeer en identiteit van de stad. Het stadsbestuur wil nu 123 historische ensembles een planologische status geven. Het gaat dus om 123 groepjes van panden die een hoge waarde krijgen bij het herzien van bestemmingsplannen. Het zijn weliswaar geen monumenten, en sloop blijft dus mogelijk, maar het legt projectontwikkelaars wel beperkingen op. In de toekomst moet bijvoorbeeld de bouwmassa van een groep winkels of van wevershuisjes bewaard blijven. Verder komen er parkeer beperkende maatregelen voor kleine winkels. Ook wordt nieuwbouw aan maxima gebonden: 11 meter hoog en 12 meter diep en maar 6,5 meter breed.

• *Bron: Brabants Dagblad, 9 juni 2012, Ben Ackermans*

29

Korvelseweg Tilburg

BOEREN EN KOEIEN IN ALPHENS MUSEUM

Het Oudheidkundig Streekmuseum midden in Alphen houdt een expositie over boeren en hun melkfabrieken tot en met 16 september dit jaar. Behalve foto's is er heel veel materiaal verzameld, ook over de melkcontrole. Er zijn voorbeelden van hand- en machinaal melken. Tegenwoordig gaat het met een robot en komt de boer er niet meer aan te pas. Maar die kosten meer dan 150.000 euro per stuk. Veel boeren hebben nog een 'gewone' melkmachine. Melkveehouders doen hun verhaal op een DVD bij de tentoonstelling. "Wat is er zo leuk aan het hebben van koeien? Ik ben eigen baas, werk met levend materiaal en koeien houden zit in mijn genen. Onze pa en opa boerde hier ook". Een goede koe leverde vroeger 4.000 liter per jaar. Tegenwoordig is dat gemiddeld 8500 liter. Friesland Campina heeft voor de expositie materiaal ter beschikking gesteld. Geopend op zondagen, dinsdagmorgen, dondermiddag en ook op afspraak.

• *Bron: Brabants Dagblad, Tineke Louwerse*

WIKIMANNEN ONTRAFELN BREDASEWEG

Een groepje van negen amateur-historici heeft de bouwkundige geschiedenis verzameld van 500 panden aan de Bredaseweg in Tilburg. Maar zo'n project is eigenlijk nooit klaar. Het Regionaal Archief Tilburg heeft de resultaten

Bredaseweg Tilburg

op hun website gezet, omdat ze zo enthousiast waren over de uitkomsten. Zo is er veel leuk materiaal over het pand van het café Het Dorstige Hert dat stamt uit 1847 en werd door Hendrik van Poppel gebouwd. Vervolgens werd er een winkel in gevestigd en in 1926 moest de gevel weer gewijzigd worden. Het werd een cafékoffiehuis. Daarna zijn er nog vijf grote aanpassingen gebeurd. De inspirator is Ad van Eijck van heemkundekring Tilborgh. Sommige bewoners van de Bredaseweg kwamen wantrouwend hun huis uit als Ad hun woning fotografeerde. "Bende gij van de geminte?". Dat klonk niet echt uitnodigend. Maar als je vertelde dat je van de heemkundekring was en het project uitlegde, was het ijs gebroken. Het materiaal is te zien op: www.regionaalarchieftilburg.nl/wiki.

• Bron: *Brabants Dagblad*, 6 juni 2012, Toine van Berkel

GILZESE BURGEMEESTERSKAMER OPEN

De burgemeesterskamer in het Heemhuis aan de Nieuwstraat in Gilze is voor het eerst open voor publiek. De heemkundekring Molenheide heeft de deuren open gezet tijdens een Open Dag. De bezoekers konden een kijkje nemen in het cachot en de garage met oude ambachten. Ook de heemtuin is weer te bezichtigen. Alles heeft een make-over gekregen. Tevens is er een lopende tentoonstelling over paardensport. Geopend op afspraak.

• Bron: *Brabants Dagblad*, 2 juni 2012

31

VAN ROMMELHOK NAAR MARIAKAPEL

De 47 meter hoge toren op het dorpsplein in Oostelbeers heeft geen kerk meer. De Andreaskerk staat al sinds 1935 schuin tegenover de toren. De oude kerk werd in 1853 gebouwd maar is in de jaren '60 van de vorige eeuw gesloopt. Omdat het zelfs niet meer te gebruiken was als parochie.

De laatste jaren was de toren opslagplaats voor meubilair en het enige raam was dichtgemetseld. Nu hebben parochiebestuur en dorpsraad er weer voor gezorgd dat de toren een functie krijgt als Mariakapel. Op een steiger zijn vierdejaars studenten in bespate werkjassen van Sint Lucas in Boxtel aan het werk met een sterk geurende olieverf. Die wordt op de dikke eiken plafondbalken aangebracht. Het is hun eindexamenopdracht. In de natte verf maken ze structuur met een metalen kammetje, zoals dat vroeger gebeurde. Het is heel mooi werk om ervaring met restauraties en decors op te doen vinden de studenten. Te weinig studenten kiezen deze richting nog maar eigenlijk is het veel leuker dan grafische vormgeving. Er komt een glas-inlood raam, een altaartje met een Mariabeeldje gemaakt door de Oostelbeerse kunstenares jeske Mutsaerts.

• Bron: *Brabants Dagblad*, 11-05-2012, Rens van Ginneken

MET SMARTPHONE LANGS KUNSTROUTES

Het BKKC maakte een app om tijdens het wandelen informatie te ontvangen op de mobiele telefoon over kunstwerken, natuur en monumentale gebouwen. De app is gelanceerd in Veghel. Noem het wandelen 3.0. Stevige schoenen aan de voeten, regenjas of zonnebril ook, maar dan: een smartphone. Op het scherm een routekaart en onderweg een bijpassend filmpje, geluidsfragment, nog een verhaal, gedicht, of historische foto's en dat allemaal bij het passeren van een kunstwerk. Het mag ook een opmerkelijk landschap of een markante boerderij zijn. Het Brabants Kenniscentrum Kunst en Cultuur in Tilburg lanceerde bij kunstgroep De Compagnie in Veghel een app om wandelingen langs kunstroutes in Brabant een extra dimensie te geven. Dit hulpmiddel voor op de mobiele telefoon maakt de wandelroute "Kunst aan de A50" indringender en informatiever. Zo is bij de Kilsdonkse Molen in Veghel via de I-Phone een tekst te beluisteren die is ingesproken door de Brabantse schrijver Ted van Lieshout. Iets verderop is een animatie te zien van Demian Geerlings, gebaseerd op een volksverhaal over dansende meisjes in Heeswijk en bij de boerderij toont de app een reeks foto's uit de oude doos. "In de wandelroute zijn zogenaamde poi's points of interest" zegt Jenneke Harings van het BKKC. "De wandelaar krijgt een signaal als hij bij de plek is aangekomen en er nieuwe informatie beschikbaar is". Die gegevens zijn alleen te ontvangen op de locatie zelf. Wel is de website www.kunstroutebrabant.nl de lucht ingegaan met informatie over de app en kunstroutes die eerder zijn ontwikkeld. In Brabant zijn kunstroutes in Oss, Steenbergen, 't Groene Woud en Bergen op Zoom. De app geeft over informatie over deze bestaande routes en toekomstige nieuwe routes worden tegen die tijd aan de app toegevoegd. Harings: "Deze app is een Brabants product. Eerder werkten we samen met een Amsterdamse bedrijf maar daar vielen Brabantse kunstroutes in het totale landelijk aanbod minder op". De app is te downloaden onder de naam 'Kunstroute Brabant'.

• Bron: BD, april 2012, Joost Goutziers

HET ZEGERIJKE DUITSE LEGER VERTROK TE VOET

Henk van Pelt vertelt over de beelden die zijn vader Piet heeft geschoten tijdens de oorlog. Henk heeft deze ingezonden naar het Brabants Dagblad en het Eindhovens Dagblad en die maakten er een DVD box van, genaamd Noord-Brabant in WO-II. De Bevrijding van Tilburg was op 27 oktober 1944. Het was één groot feest. De vlag werd gehesen en de straten stonden vol met mensen. De toen 27-jarige Piet van Piet had in die tijd een camera en filmde vooral op het Willemsplein waar hij met zijn ouders woonde. Tegenover het Stadhuis en de Oude Markt filmde hij ook. Zijn zoon Henk kreeg deze beelden als erfenis. "Ik zag de film voor het eerst toen ik zeven jaar was". Op de DVD zijn ook de bonnenboekjes te zien, het vertrek van de Duitsers en de

komst van de geallieerden. Het zegerijke Duitse leger dat uit Tilburg vertrok was een zooitje armoede. Het ging te voet, met paard en wagen of op gestolen fietsen. Ze bliezen nog van alles op: de centrale werkplaats, de brug over het kanaal en de spoorbrug. Op de film is ook te zien dat de Amerikanen begonnen met het herstel en dat de kerkklok terugkwam en op de kerk werd gezet. Bij de intocht klommen enthousiast op de tanks van de geallieerden. Korte tijd later kwamen Bernhard en Wilhelmina op bezoek. De ondergedoken burgemeester Van de Mortel werd met gejuich ontvangen. Verder zijn er beelden van kaalgeschoren NSB'ers en een potje voetbal tegen de Engelsen.

• *Bron: Stadsnieuws, 28april 2012, Jacky Eickes*

ZIJN WIELEN VAN WAARDE?

Grenzen, dijken en wielen hebben alles met elkaar te maken in de Langstraat. Platform de Langstraat vestigt er aandacht op de komende tijd met het project 'De Grens van Holland en Brabant'. De oude grens tussen Holland en Brabant liep boven Kaatsheuvel. Samen met Dongen zijn er al 8 infoborden neergezet. Misschien gaat Heusden ook meedoen met het project. Ook dijken en wielen worden extra belicht. Wielen zijn grote waterplassen, ontstaan door dijkdoorbraken. Ooit waren er 27 wielen in Waalwijk waarvan er nog negen over zijn, waarvan het Galgenwiel het bekendste. De verdwenen wielen zijn volgestort met puin en afval van leerlooierijen rond het einde van de 19de eeuw. De ruimte was nodig voor bouwgrond of omdat er wegen aangelegd moesten worden. De negen presterende wielen zijn het waard om bewaard te blijven. Ze vertellen iets over de historie van de streek en ze

33

wielen komen ook bij vroegere watermolens voor

bieden gelegenheid tot recreatie. Maar weinig mensen kennen de verhalen die erachter zitten, verhalen van ellende en strijd tegen het water. Cultuurhistorisch zijn het markeerpunten in de Langstraat. Natuurwetenschappelijk leveren ze een bijzondere vegetatie op. Ook bij de wielen komen informatieborden. De grenzen, dijken en wielen kunnen bezocht worden met de fietsroute die voert van Waspik tot Heusden. De hertog van Brabant kocht Waalwijk in 1232 van de graaf van Holland, sindsdien liggen Baardwijk en Besoyen op vroegere Hollands gebied, terwijl Waalwijk tot Brabants territorium behoorde. Die grillige lijn moet uiteindelijk gemarkeerd worden van Klundert tot Engelen. Behalve met informatieborden gebeurt dat met manskogte grenspalen. Het hele project kost 30.000 euro, afkomstig van sponsors en Platform de Langstraat. Behalve fietsroutes moeten er ook wandelroutes komen en dient de eendenkooi hersteld te worden.

• *Bron: BD, 25-05-2012, Johan van Grinsven*

ZORGEN OM MOERGESTELS MONUMENT

Er moet snel actie worden ondernomen om het monumentale Avang-huisje in Moergestel te redden. Het gemeentelijk monument is in ernstige mate in verval geraakt constateerde de gemeente. Het huisje, genoemd naar de schoenfabriek Avang, staat in de Schoolstraat. Heemkundekring De Kleine Meijerij en politiek partij AB maken zich zorgen. "Het is eeuwig zonde als dit pandje zou verdwijnen", oordeelt voorzitter Noud Smits van de Heemkundekring. "Dat het er niet uitziet, ligt over wie er over moet waken. De gemeente, want het is een gemeentelijk monument". De eigenaar is de Vughtse wooncorporatie Woonwijze, die het Avangterrein ontwikkelt. Het gebouwtje moet volgens Smits ingrijpend gerestaureerd worden. Het dient met de bestaande materialen in dezelfde stijl opnieuw opgebouwd te worden. Ook de vloer zal er helemaal uit moeten schat Smits in. Woonwijze wil wel renoveren en het pand een functie geven, maar tot op heden is daar nog geen actie ondernomen. De politiek vindt dat de gemeente daar niet op moet wachten. Men zou Woonwijze met een dwangsom kunnen dreigen, zoals ook gebeurde bij het gemeentelijk monument aan het Rootven. Volgens Smits, (zelf oud-coryfee van Algemeen Belang), is het nog niet te laat. "Ik herinner me nog de situatie van het Broothuys aan de Oirschotseweg. Dat was ook vervallen en er werd toen ook gezegd: tegen de grond ermee. Maar nu ziet het er weer grandioos uit".

• *Bron: BD, april 2012-06-27*

TEXTIELMUSEUM SUF?

De naam Textielmuseum swingt niet. Maar toch is het geen statisch museum. Er hoort ook een doe-gedeelte bij. Misschien is dat niet geschikt voor de

nostalgie van vooral oudere vrouwen, maar het Textiellab zit vol creatieve mensen. Het is wellicht niet besteed aan het klootjesvolk van dagjesmensen, maar misschien kan het zelfs Tilburgers trekken. Het probleem is dat Tilburgers zo'n complex met hun textielverleden hebben dat ze niet in hun eigen museum te trekken zijn. Laat ook dat een aanbeveling zijn voor u, lezer.

• *Bron: BD, Editie Dongen, Gilze, mei 2012*

VAN STOOMCARROUSEL IN HUWELIJSBOOTJE

De laatste stoomcarroussel staat in de Efteling. De voorlaatste stond in de Flevohof maar is vóór 1980 opgeruimd. Waalwijker Hennie van Oers, zijn nieuwste boek gaat over stoomcarroussels. Hij heeft er in 1953 zelf een goed kunnen bekijken tijdens de grote Schoen- en Lederbeurs in Waalwijk. Hennie is een kermisfanaat die te laat geboren is om het tijdperk van de stoomcarroussels nog mee te maken. Des te meer was hij er daarom opgebrand om er een boek over te schrijven. In 270 bladzijden laat hij zijn fascinatie herleven. Zijn bevlogenheid zit trouwens in de familie. Opa was een kermisenthousiast die de kermis in miniformaat nabouwde. Hennie is een autoriteit geworden op het gebied van kermishistorie (www.kermisvantoen.nl). Hij werkte mee aan 10 boeken over de historie van de kermis.

Aan zijn boek "Stoomcaroussels" werkte Van Oers zo'n zes jaar.

• *Bron: Brabants Dagblad, 12-06-2012, Johan van Grinsven*

35

GESTEGGEL OVER BOSCH PLAFOND

Hoe moet je restaureren? Stoppen als je iets moois bent tegengekomen of een diepere laag blootleggen? Plafond eruit of laten zitten, dat is de vraag. Kenners vinden het een interessante discussie. Maar de oplossing verschilt van geval tot geval. Dit is merkwaardig: een vereniging die zich inzet voor behoud van het culturele erfgoed vraagt een sloopvergunning aan. Toch kan de vereniging Hendrick de Keyser dat uitleggen. Deze vereniging tot behoud van historisch waardevolle huizen kocht in 2009 het laatmiddeleeuwse woonhuis “Drie Halve Maanen” aan de Hinthammerstraat 138 in Den Bosch. Vorig jaar deed de vereniging in het t.v. programma Het Mooiste Pand van Nederland. Tevergeefs een gooi naar een miljoen euro subsidie voor de restauratie van het pand. Bosschenaren kennen de winkel met achterliggend woonhuis nog als antiek- en curiosazaak ‘t Jaar Nul. Ook zonder subsidie pakte de vereniging de restauratie aan en ontdekte daarbij in de achterkamer nog veel meer zéér bijzondere 16de eeuwse muurschilderingen dan al bekend waren. In die tijd waren die vaker in woonhuizen aangebracht, maar ze zijn nergens in deze omvang bewaard gebleven. De muurschilderingen worden voor een deel aan het zicht onttrokken door een verlaagd stucplafond uit de laat 19de eeuw. Een vogeltje bijvoorbeeld wordt er door onthoofd. Als je die kamer een 16de eeuwse uitstraling wilt geven dan moeten de muurschilderingen weer verbonden worden met de constructie en het oude balkenplafond. “Daarom hebben we een vergunning aangevraagd om het jongere plafond te slopen”.

36

Tegen die vergunning heeft de kring Vrienden van 's-Hertogenbosch bezwaar aangetekend, vanuit haar inzet voor het behoud van de cultuurhistorische waarde in de stad. Cees Roodnat van het kenniscentrum van De Kring legt uit waarom. “Het is een internationaal aanvaarde norm om bij restauratie niet onder de eerste waardevolle laag die je tegenkomt te gaan zoeken”. Hendrick de Keyser verschilt daarover van mening: “Het unieke van de 16de eeuwse schilderingen rechtvaardigt juist het verwijderen van een minder bijzondere laag”. Het geschil gaat dus over de zeldzaamheid van de muurschilderingen. Volgens de een is het plafond redelijk uniek en zijn er in Den Bosch wel meer soortgelijke muurschilderingen, voor de ander is het oude meer waarde dan het nieuwe. Ook de Gemeentelijke Monumentencommissie heeft een negatief advies uitgebracht over de sloop. B&W hebben dat advies weer naast zich neergelegd.

Het pand gaat van de gemeentelijke Monumentenlijst naar de Rijksmonumentenlijst. Die procedure is inmiddels gestart. Dat betekent dat er voor de sloopvergunning een zwaardere toets zal moeten gelden. Zolang dat nog niet gebeurd is, spreken de vertegenwoordigers van de historische verenigingen waardering voor elkaar uit.

• *Bron: BD, Editie Den Bosch, 16-05- 2012*

BLOEDPROCESSIE OP WERELDERFGOEDLIJST?

De gemeente Boxtel wil dat de Heilig Bloedprocessie een plek krijgt op de Wereld Erfgoedlijst van de Unesco. Dat maakte de burgemeester bekend naar aanleiding van het bezoek van zijn collega van de Belgische gemeente Hoogstraten. Beide burgervaders bespraken de mogelijkheden om nauwer samen te werken op het gebied van toerisme en recreatie. Dat varieerde van de wens om gezamenlijk op de Wereld Erfgoedlijst te komen tot het gezamenlijk werven van Europese provisies, tot het creëren van een fiets- en wandelroute tussen Boxtel en Hoogstraten. In Hoogstraten wordt net als in Boxtel jaarlijks een bloedprocessie gehouden. Bij een vorig bezoek aan Hoogstraaten liep de Boxtelse burgemeester mee in de processie. Dat zal burgemeester Van Aperen ook doen in de Boxtelse processie. Hoogstraten speelt in de Boxtelse geschiedenis een bijzondere rol. De Heilig Bloeddoeken uit Boxtel zijn onder het calvinistische bewind in deze Zuid-Brabantse plaats bewaard gebleven.

• *Bron: BD, Editie Den Bosch, 12-4- 2012*

TAXUSLABYRINT OP STAPELEN

Op de binnenplaats van kasteel Stapelen in Boxtel is men klaar met de herinrichting. Als blikvanger is er een labyrint van taxushagen en bomen gekomen. Zondag 24 juni is de binnenplaats met het labyrint er met veel water ingewijd. OLH deed daar nog een hoeveelheid hemelwater overheen. Intussen is een tientallen meters hoge boom en een oude taxus gerooid om plaats te maken voor het labyrint. Het geplande labyrint is geïnspireerd op de labyrintvloer in de kathedraal van Chartres in Frankrijk en symboliseert de levensweg als pad van bezinning. In een doolhof verlies je makkelijk de weg maar in een labyrint vind je juist de weg. De wandelaar wordt van buiten naar het centrum (de ziel) geleid en vervolgens weer naar buiten. Deze filosofie sluit aan bij de paters Assempionisten, de bewoners van kasteel Stapelen. Het labyrint brengt de verschillende bouwstijlen van het kasteel met elkaar in verbinding maar ook ruimtes als de kapel, de ridderzaal en de woonruimtes van de paters. En sluit verder aan op de historische put die op de binnenplaats staat. De taxus was voor Kelten en Germanen een heilige plant met giftige bessen. Een aftreksel had een geneeskrachtige werking en de Keltische stam van de Eburonen (voor de jaartelling in onze streek woonachtig) is naar de taxus genoemd.

• *Bron: BD, Editie Den Bosch, 12-04-201, Hettie van de Ven*

UIT DE KLEINE KERNEN

De Folkgroup Puur natuur uit Sprundel en de filmclub de Camcorder uit Oudenbosch gaan de historie en cultuur van West-Brabant in beeld brengen.

Dat doen ze door het verfilmen van de liedjes van de Folkgroup. Zo is het 'leesplangeske' over het Brabants dialect en 't Paterke' over het vroegere kloosterleven al klaar. Nummer drie gaat over de boetepreek. U kunt ze al als clips bekijken op www.vimeo.com. De totale film moet straks op een populaire manier inzicht geven in de natuur, de broodwinning, de oorlogen, en natuurlijk de kerk in West-Brabant, de ontwikkeling van de streek en de Brabantse mentaliteit. Bij de DVD komt een boekje met verdere uitleg.

Het dorpscentrum van Riethoven gaat totaal veranderen. Rond het dorpsplein wordt druk gewerkt aan de restauratie van panden. Met behulp van geld van de provincie heeft de gemeente Bergeijk in samenspraak met de bevolking een plan gemaakt. Wat eens een lelijk groen wekje was met een vervallen kippenhok en een oude kiosk, is niet langer een plek voor hangjongeren. Er komt een prachtig groen plein met een nieuwe kiosk, waarin behalve de harmonie, ook de toneelclub opvoeringen kan verzorgen.

Sjef Hoogendoorn is het brein achter de Gôolse Diksjenèèr. Dat etymologisch woordenboek is het levenswerk van de rasechte Goirlenaar en amateur. Sjef loopt altijd met blanco briefjes in zijn rechter broekzak. Die raken vol zo gauw hij een woord hoort dat ie niet kent. De volle brieven verhuizen naar zijn linkerzak om thuis uitgewerkt te worden en vastgelegd in de computer. Op zijn elektrotechnisch installatiebedrijf heeft hij de Van Dale uit de 16de eeuw staan. Dat is het woordenboek van Kiliaen. Dat geeft alle oude woorden uit de Nederlandse dialecten met vertalingen in het Latijn en het Duits. Sjef komt er voor uit dat Kiliaen de inspirator is geweest. Over mooiste woord hoeft Sjef Hoogendoorn niet lang na te denken. Dat is "schène" = schelden.

• *Bron: Kleine kernen Krant nr. 1-2012*

PLANNEN VESTINGWERKEN DEN BOSCH

De kassa moet flink rinkelen in Den Bosch in deze tijd. Als alle plannen rond de vestingwerken doorgaan. Ideeën die financieel haalbaar lijken, staan op het punt te worden uitgevoerd. Het gaat om een metamorfose van de vestingwerken aan de Hekellaan, een nieuwe molen bij het Vughter Bolwerk, en een informatiecentrum bij Bolwerk Sint-Jan. Op dit moment heeft Den Bosch 1/3 van het geld dat nodig is voor het Bolwerk Sint-Jan toegezegd gekregen. Er ligt dus een miljoen euro subsidie op de plank, terwijl er nog 3,9 miljoen euro nodig is om het nieuwe informatiecentrum te bouwen. Daar krijgen De Kring Vrienden 's-Hertogenbosch, de V.V.V. en de Rondvaarten een plek. Op dit moment ligt er nog een grote zandbak in de Stadsdommel die wacht op dit bouwplan dat al is ingemeten. Het verlenen van de vergunningen duurt nog zeker driekwart jaar. Als onderdeel van de bouw van de nieuwe par-

keerkelder Hekellaan laat Den Bosch ook de omgeving aanpassen. Dat heeft gevolgen voor de vestingwerken. De totale kosten voor de parkeerkelder beslaan een kleine 60 miljoen euro. Een deel daarvan wordt besteed aan de toegang voor voetgangers tot de garage. Het zandlichaam aan de stadszijde van de wal, dat daar in de 15de en 16de eeuw is aangebracht vanwege nieuwe militaire technieken, wordt afgegraven zodat de stadsmuur weer in volle glorie in beeld komt. Het idee om bij de Vughterpoort (waarvan de fundamenten nog als resten onder het asfalt liggen), diezelfde poort en de molen daarbij opnieuw te bouwen hoort nog tot de wilde ideeën. Voor dit project moet het geld nog gezocht worden. Wel worden er ter plaatse van dit verkeersknooppunt archeologische opgravingen verricht.

• *Bron: BD, Editie Den Bosch, 17-04-2012, Domien van der Meijden*

BASILIEK VAN OUDENBOSCH

Dit jaar is het jubeljaar van de Basiliek van Oudenbosch voor een breed publiek. Honderd jaar geleden werd de kerk door de paus tot basiliek verheven. Bij dit jubileum hoort een keur van activiteiten. Zo is er bijvoorbeeld een concert van de band Kaas op het voorplein en een optreden van Gerard van Maasakkers in het kerkgebouw. De feestelijkheden begonnen op 5 februari, de feestdag van de H. Agatha. Het jubileum wordt afgesloten op de feestdag van de H. Barbara op 9 december. Tijdens beide vieringen gaat bisschop Van den Hende voor. Op 16 september wordt de precieze dag gevierd met een dienst door de Ghanese kardinaal Peter Turkson. In juni waren er een zeskamp en oud Hollandse spelen. Het jubileumjaar levert twee boeken op. Het ene is geschreven door de heemkundekring en gaat over de 100 jaar van de Basiliek en de band met het Vaticaan. Het tweede verschijnt volgend jaar en doet verslag van het jubelaar.

• *Bron: BN De Stem, januari 2012, Frank Timmers.*

NAMEN BIJ HEILIGE EIK

Oud-Oirschotenaar Tonny van Vugt heeft in de kapel van de Heilige Eik twee granieten panelen laten ophangen met de namen van 27 burgers en 76 bevrijders, die in de laatste oorlog omkwamen in Oirschot en de Beerze. Hij heeft de panelen samen met burgemeester Severijns bij de Dodenherdenking onthult. Daarbij waren de militaire attachés van de geallieerden uitgenodigd. De namen van de burgerdoden stonden al op de glas-in-lood ramen in de kapel, maar op de panelen zijn ze beter leesbaar en worden ook de militairen vermeld. Van Vugt doet dit omdat hij indertijd zijn uitzending naar Indië heeft overleefd. Ook de vereniging Oud-Militairen Oirschot heeft meebetaald aan de kleine 6000 euro.

• *Bron: BD, 7-04-2012*

Brabants Heem wil de ondersteunende organisatie zijn voor 125 zelfstandige, Brabantse heemkundekringen. De stichting organiseert cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking. Brabants Heem: van vrijwilligers voor vrijwilligers.

Parallele artikelen in de website: www.brabantsheem.nl

Uitgave: Brabants Heem

Redactie: Jan Franken, Philo Ijpelaar

Foto's: Redactie, Theo Cuijpers, Jan Broertjes, Nico de Beer.

Ontwerp en Drukwerk:

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook. Hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen. Tenzij voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden wordt verzocht contact op te nemen.